

KINCSES KATALIN MÁRIA

A Rákóczi-kultusz egyik szimbolikus helyének felkeresése: az 1903. évi Rákóczi-zarándoklat Rodostóba *

A kultuszjelenségeknek, mint minden kulturális jelenségnek, vannak az egyetemes kultúrán átívelő analóg vonásai, például az ünnepi szertartások, amelyek a legkülönbébb társadalmi rendszerekben kimutathatók a történeti korokban, sőt a csoportok szintjén is, hiszen épp az az egyik feladatuk, hogy a különböző társadalmi rétegeket összekössék. Vajon mi határozza meg a kultikus szertartásrend specialitását, egyedi vonásait? Az a társadalmi, kulturális és vallási közeg, amelyben a kultusz megteremtődik és működni tud. Mindez az emlékezetkultúrának is fontos része, s mivel a kultusz kutatás nem létezik a társadalomtörténeti összefüggések feltárása nélkül, a kutatómunka erős történeti megközelítést kíván. A kultusz kutatás – legyen az vallási, irodalmi vagy történeti kultusz – nem végezhető történeti rekonstrukció nélkül.¹

Ebben a vázlatos rendszerben helyezhető el II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) erdélyi fejedelem történeti és politikai kultusza is. Ennek egyik fontos kérdése a fejedelem kultuszának lokalizálása: azoknak a valós és szimbolikus tereknek a feltérképezése időben és térben, ahol a kultikus cselekedetek megnyilvánultak. Ezek közé a terek közé tartozik a „klasszikus” szentkultusz nyomán a szent – esetünkben Rákóczi – sírhelye is. Rákóczi sírhelyének elérhetetlen volta miatt – egészen hamvai 1906. őszi hazahozataláig és kassai újratemetéséig – kultuszának hívei egyéb, hozzá kapcsolható szimbolikus helyeket teremtettek a tiszteletére létrehozott emlékjelekkel: Rákóczi-emléktáblákat, -szobrokat, -emlékműveket hoztak létre. Az emlékjelek által a Rákóczihoz köthető emlékezetkultúra valós, egyben szimbolikus terei teremtődtek meg. E terek sorába tartozik tágabb értelemben minden olyan további hely is, ahol a Rákóczi-kultusz megnyilvánult, például a Rákóczi tiszteletére rendezett ünnepi közgyűléseknek helyet adó város- és községházak, szállók, iskolák dísztermei, minden olyan helyiség, ahol emlékére ünnepséget rendeztek, esetleg egy róla készült festményt elhelyeztek, vagy a Rákóczi-emlékek létrehozására jótékonysági rendezvényeket, színházi előadásokat szerveztek, egyleti összejöveteleket, társas vacsorákat, koncerteket, úgynevezett kuruc-esteket tartottak és még sorolhatnánk.

* A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem „Emlékezetkultúra az Antikvitástól a Modernitásig” Kutatócsoport 20708B800 témaszámú pályázatának keretében készült. Előtanulmánya „A long trace of an early modern historical phenomenon: the 1903 Rákóczi pilgrimage to Constantinople” címmel a *Hungarian Studies* 2024. évi számában, jelen közléssel nagyjából egyidejűleg lát napvilágot.

¹ Az irodalmi kultusz kutatás történeti megközelítésének szükségességére elsőként rámutatott: FODOR Géza: Egy irodalomkutatási szempont elsőszülöttje. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 95. évf., 1991/2, 207. A megközelítés egy bő évtized alatt vált evidenciává, lásd: LAKNER Lajos: Irodalmi kultusz, történetiség, aktualitás. A kultusz kutatás útjain. In KALLA Zsuzsa, TAKÁTS József, TVERDOTA György (szerk.): *Kultusz, mű, identitás. Kultusz-történeti tanulmányok*, Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2005, 11–30.

A Rákóczi-zarándoklatok történeti háttere dióhéjban

II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelmet 1735. április 8-án bekövetkezett halálát követően végakarátának megfelelően Törökországban, a konstantinápolyi (galatai) jezsuita templomban (a rend feloszlatása után a lazarista misszió St. Benoît-temploma) temették el, édesanyja, Zrínyi Ilona (1643–1703) mellé. A fejedelem hamvai hazahozatalának gondolata már a reformkorban is fölmerült, majd az 1848–1849-es szabadságharcot követő másfél évtizedes hallgatás után, 1862-től a politikusok, közéleti személyiségek közül többen is hangoztatták ennek igényét. Ennek oka egyrészt az volt, hogy az idegen földben nyugvó fejedelem hamvai végre hazai földbe kerüljenek, lezárva ezzel bujdosását, másrészt, hogy legyen hol emlékezni rá, legyen hol leróni a nemzeti kegyeletet, hiszen Törökországba csak a kevés kiválasztottnak sikerült eljutnia. Megkezdődött egy hosszú, több mint négy évtizedes folyamat, melynek során 1867-ben, a kiegyezést követően Thaly Kálmán (1893–1909), a Rákóczi-kor és a fejedelem és bujdosó társai sírjának kutatója elindította a *Századok* című történettudományi folyóiratban a Rákóczi (majd 1870-től a bujdosótársak) temetésének körülményeiről, a síremlékekről, a sírfeliratokról szóló publikációinak sorát, és ezzel párhuzamosan függetlenségi párti politikai körökben és a sajtóban nagy hévvel szorgalmazta a hamvak hazahozatalát. Ily módon Thaly a 19. század végén a fejedelem és bujdosó társai hamvai hazahozatalának központi alakjává vált, akinek hatalmas szerepe volt a fejedelem 19–20. századi politikai kultuszának megteremtésében, amihez az úgynevezett Rákóczi-zarándoklatok is hozzátartoztak.² Munkája sikerrel járt, az 1870-es évektől gyakran szerepelt a kérdés a politikai

² Összefoglalóan lásd a kérdésről (a teljesség igénye nélkül) a fontosabb és legfrissebb irodalmat: BALLA Antal: II. Rákóczi Ferenc élete, In LUKINICH Imre (szerk.): *Rákóczi emlékkönyv halálának kétszázéves évfordulójára*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1935, 251–262; R. VÁRKONYI Ágnes: *Thaly Kálmán és történetírása*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961, 278–300; GYULAI Éva: Borsod vármegye Rákóczi hamvainak hazahozatalánál. Adalékok az ünnepek viselettörténetéhez. In DOBROSSY István – VIGA Gyula (szerk.): *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XXV–XXVI. Tanulmányok Szabadfalvi József tiszteletére*, Miskolc, Herman Ottó Múzeum, 1988, 385–401; KÖPECZI Béla: *A bujdosó Rákóczi*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991; ZÁDORNÉ ZSOLDOS Mária: II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazaszállítása. *Zounek*, 1996, 355–394; HALÁSZ Hajnal – KATONA Csaba – ÓLMOSSI Zoltán (válogatta, szerk., jegyzetekkel ellátta és az előszót írta): *Dokumentumok II. Rákóczi Ferenc és társai újrateremtéséhez: 1873–1906*, Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2004; KÖPECZI Béla – R. VÁRKONYI Ágnes: *II. Rákóczi Ferenc*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. (Millenniumi magyar történelem. Életrajzok. Sorozatszerk. GYURGYÁK János – PÓTÓ János.) (Harmadik, javított kiadás.) 552–562; R. VÁRKONYI Ágnes – Kis Domokos Dániel (szerk.): *A Rákóczi-szabadságharc*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. (Nemzet és emlékezet, sorozatszerk. GYURGYÁK János – PÓTÓ János.) 623–773; KÖPECZI Béla: *A Thököly- és Rákóczi-hamvak felkutatása Törökországban*, *Magyar Tudomány*, 167. évf., 2006/10, 1205–1210; R. VÁRKONYI Ágnes: *Visszatérés Európába. II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvainak temetéséről*, *Uo.*, 1211–1221; SERES István: *A törökországi bujdosók sírhelyei és a magyar tudóstársadalom*, *Magyar Tudomány*, 167. évf., 2006/12, 1464–1475; ENGI József: *Megemlékezés II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazaszállításáról*, *Belvedere*, 20. évf., 2008/3–4, 58–67; GLESZER Norbert: *Rákóczy itthon. A Rákóczi-hamvak hazahozatalának rítusai Bács-Bodrog vármegyében a sajtó tük-*

fórumokon, témája volt a vármegyei közgyűléseknek (elsőként 1873. március 8-án Zemplénben), majd a többi törvényhatóság ülésein, valamint a Parlament Képviselőházában, ahová egyre több beadvány érkezett az ügyben. A Képviselőház 1873. június 14-én egyhangú határozattal a miniszterelnökséghez utalta a kérdést azzal az utasítással, hogy a tárgyban a kormány intézkedjen.³

A hosszas előzmények: vármegyei felszólalások, felirati javaslatok, diplomáciai tárgyalások, a síremlékek feltárása és az általános politikai megfontolások, az uralkodói beleegyezés megszületése (1904. április 18.) és nem utolsósorban a Rákóczit hazaárulónak nyilvánító 1715. évi XLIV. törvénycikk eltörlése után végül 1906. október 27–30. között realizálódott a fejedelmi hamvak hazahozatala. Kassán ünnepélyes keretek között ismét eltemették Rákóczit, és ezzel megteremtődött a legfőbb, immáron bárki számára elérhető szimbolikus tere a fejedelem kultuszának a kassai Szent Erzsébet-székesegyház északi kriptájában.

Azonban addig is, amíg erre sor kerülhetett, az első számú szimbolikus tere a Rákóczi-kultusznak a fejedelem törökországi nyughelye volt. A kortársak Rákóczi-zarándoklatoknak egyrészt a sírhely felkeresését, másrészt a sír régészeti feltárását nevezték.

.....
 rében, *Bácsország*, II. évf., 2009/4, 59–68; GAYER Veronika: „A szabadság sziklavarában mi fogjuk itt őrizni mindörökre”. II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársainak újratemetése Kassán, *Kortárs*, 55. évf., 2011/10, 81–90; ILYÉS Gábor: „Magyar nyugodtan nem halhat, ha szent hamvaidd előtt hódolatát ki nem fejezte”. II. Rákóczi Ferenc emlékezete Kassán, *Széphealom*, 23. évf., 2013, 79–89; GYULAI Éva: Bercsényi-huszárok Kassán 1906-ban – Miskolc város és Borsod vármegye Rákóczi újratemetésén, *Történelem és muzeológia*, I. évf., 2014, 105–118; PAP József: A Rákóczi-szabadságharc emlékezetének néhány vonása a 20. század elejének Magyarországon. In KÓNYA Péter (szerk.): *Snem roku 1715 a Uhorská spoločnosť v 18. storočí/Az országgyűlés 1715-ben és a magyar társadalom a 18. században*, Vydavateľstvo Presovskej univerzity, Presov, 2016, 167–178; TÓTH Ferenc: *A bujdosó Rákóczi*, Kossuth Kiadó, Budapest, 2016; UÓ: „Ex Turcia nulla redemptio”. 1717 – II. Rákóczi Ferenc fejedelem török földre lép, *Magyar Tudomány*, 178. évf., 2017/9, 1144–1154; Kálmán THALY: *Rodosto et les tombes des émigrés*, éd. Ferenc TÓTH, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Budapest, 2021. tanulmányai és magunk is több helyen: KINCSES Katalin Mária: „Minden különös ceremonia nélkül”. A Rákóczi-kultusz és a fejedelem hamvainak hazahozatala. In UÓ: *Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulóján*, Argumentum Kiadó, Budapest, 2003, 132–177; UÓ: Rákóczi szent neve és kultusza. In Csízy Katalin – Hóvári János (szerk.): *Hősök, mártírok, áldozatok és szentek*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan Kiadó, 2021, 233–246; UÓ: *A Rákóczi-kultusz első szobrai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2021; UÓ: A Magyar Távirati Iroda jelentései Rákóczi és bujdosótársai hamvainak magyarországi útjáról és újratemetésükről (1906. október 27–30.), *Lymbus – Magyarságtudományi Forrásközlemények*, 2021/2, 175–233.

³ SZÁDECZKY Lajos: Rákóczi és a bujdosók hamvai. *Erdélyi Múzeum*, 21. évf., 1904/5, 283; KINCSES 2003, 136; HALÁSZ – KATONA – Ólmosi 2004, 5.

A Rákóczi-zarándoklatok

A rodostói zárandoklatok és a kultikus viszonyulás közti összefüggéseket vizsgáló tanulmányunk nem előzmények nélküli, a kérdést elsőként Tverdota György exponálta egy kiváló tudományos-népszerűsítő munkában.⁴ Ebben rámutatott, hogy a rodostói zárandoklatok a törvényen kívül helyezett fejedelem sírjához kezdetben, az 1867-es kiegyezésig politikailag kockázatos cselekményeknek számítottak, ezért a kegyelet ily módon történő megnyilvánulása elköteleződést, hitvallást és kockázatvállalást is jelentett. Ez a kockázatvállalás, bár a kultikus attitűd alapját képezi, de szerinte kezdetben egyéni indíttatású volt. Ugyanakkor kiindulópontja volt egy tágabb közösséget megmozgató, normát állító vállalkozásnak is. Tverdota György megállapításainak átgondolásához, egyben munkánk megírásához felhasználtuk a hamvak feltárásának szakirodalma mellett a korabeli visszaemlékezéseket, beszámolókat forrásként, Thaly Kálmán, Szádeczky Lajos (1859–1935) erdélyi történész, Szentesi Tóth Kálmán (1875–1946) karcagi polgármester írásait, valamint az 1903. évi zárandoklattal kapcsolatos korabeli nyomtatványokat és az egykorú sajtótudósításokat.

Az úgynevezett Rákóczi-zárandoklatokat, ami II. Rákóczi Ferenc törökországi nyughelyének a felkeresését és feltárását jelenti, a Rákóczi-kultusz egyik legfontosabb megnyilvánulása. Összesen négy zárandoklatra került sor. Az elsőre 1861-ban, a másodikra 1889-ben – ezeket az 1903. évi zárandoklat előzményeként is felfoghatjuk –, továbbá zárandoklatként lehet értelmezni az 1906-os újratemetést is, hiszen a hamvakat politikusok és közéleti személyiségek népes csapata kíséretében szállították ünnepélyes keretek között Törökországból Kassára. Írásunkban most az első háromra térünk ki.

Az 1861. és 1889. évi zárandoklatok a hamvak feltárásának céljából

A legelső zárandoklatnak Seres István azt az 1861. évi kutatóutat nevezi meg, melynek során a Magyar Tudományos Akadémia három tagja, id. Kubinyi Ferenc (1796–1874) paleontológus, egyben országgyűlési képviselő, Henszlmann Imre (1813–1888) művészettörténész, építész, régész, orvos, országgyűlési képviselő és Ipolyi Arnold (1823–1886) történész, régész, törökszentmiklósi plébános azzal a hivatalos indoklással, hogy Isztambulban Mátyás király corvináit keresik, valójában Rákóczi és Thököly Rodostóban és Izmitben található sírhelyét óhajtották felkeresni és pontos helyüket lokalizálni.⁶ Az út politikailag nyilvánvalóan kockázatos lépés volt

⁴ TVERDOTA György: II. Rákóczi Ferenc újratemetése. Eredetileg közre adva: online: *RUBICONline*, rubicon.hu/magyar/nyomtathato_verzio/2_rakoczi_f... (Az utolsó sikeres hozzáférés időpontja: 2020. 01. 13., aktuálisan a cikkhez nem lehet hozzáférni.)

⁵ Lásd a 3. jegyzetet!

⁶ SERES 2006. i. m. 1465–1466.

az 1848–49-es forradalom és szabadságharc bukása utáni időszakban.⁷ Az utazók valós célja nem maradt titokban, hiszen nyilvánvaló volt, hogy az egyebek mellett paleontológusból, régészekből, orvostól és építészből álló társaság tagjai már csak összetételüket tekintve sem könyveket mentek keresni...

Az alig egynapos konstantinápolyi tartózkodásuk alatt (Izmitbe nem jutottak el) Ipolyi misét celebrált Rákóczi egykori kápolnájában, majd a zarándokok felkeresték a fejedelem által a rodostói római katolikus ekléziára hagyott egyik házat, Rákóczi csorgókútját, ezt követően pedig megtekintették a többi bujdosó (Bercsényi Miklós, Esterházy Antal és Sibrik Miklós) síremlékeit őrző görög templomot. Ipolyi emellett jegyzeteket készített a római katolikus anyakönyvekről, Henszlmann lerajzolta Rákóczi lakóházát, annak tornácfestményeivel és csorgókútjával, valamint felirataikkal együtt a három említett kuruc bujdosó síremlékét is. Egy későbbi visszaemlékezésében Ipolyi említést tett arról is, hogy Mikes Kelemen könyvével a kezében bejárta a tengerpartot, sőt, a *Törökországi levelek* alapján még Mikes egykori lakóhelyét is felismerni vélte.⁸

A következő, 1889. őszi esemény már szorosan a Rákóczi-kultusz történetéhez tartozik, és valós, vallásos értelemben vett zarándoklatot jelentett, a kultikus magatartás egyértelmű megnyilvánulását. Thaly Kálmán, a zarándokcsoport vezetője a 24 napos út során a konstantinápolyi lazaristák engedélyével és segítségével felnyitatta a rendház templomát, és feltárta az oldalkapuban lévő sírhelyet, melyben Rákóczi és Zrínyi Ilona földi maradványai voltak. Ezúttal negyedmagával érkezett, és a hivatalos cél ugyanaz volt, mint 1861-ben: Mátyás-corvinák felkutatása. Ez a feltárómunka egy klasszikus zarándoklat keretében zajlott: nemcsak tudományos feltárómunka történt – a földi maradványok megtalálása és a konstantinápolyi lazaristák galatai rendházában végzett levéltári kutatás –, hanem egy, a fejedelem tiszteletét kifejező kultikus cselekedetsor is lezajlott.⁹ Az ásatási engedélyt csak annak ígéretével kaphatták meg, hogy a terület a nyilvánosság előtt lezárva marad. Azonban ennek betartása a zarándoklat – melynek lényegi vonása volt, hogy az minél nagyobb hírverést kapjon – alapvető célkitűzését ellehetetlenítette volna. Ezért Thaly Kálmán a következő megoldást választotta. A zarándoklatot két rituális szakaszra osztotta föl. Az egyik a földi maradványok feltárása volt a kiutazottak és a helybéli misszionáriusok csekély létszámú körében. A másik egy szentmise, melyet a Thaly kíséretében tartózkodó Fraknoi Vilmos (1843–1924), arbei címzetes püspök – „civilben” a múzeumok

⁷ TVERDOTA É. N.

⁸ Seres István tanulmányában áttekintette a többi utazás történetét is, ezeket egyszerű látogatások lévén, nem tekintjük klasszikus zarándoklatnak. SERES 2006. i. m. 1466–1467.

⁹ Thaly azzal a feltétellel kapott ásatási engedélyt előző évi, 1888-as kiutazásakor, hogy azon csak ő maga és Fraknoi Vilmos, valamint a kinti rendtagok vehetnek részt; meg kell akadályozni, hogy az ásatást tömeg vegye körül; s a feltárás eredményeit titokban kell tartani. 1839-ben ugyanis, amikor először felbontották a sírt, állítólag hatalmas tömeg verődött össze, illetve „egész búcsújárás indult meg Galatába”. HALÁSZ György: II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társainak újratemetése Kassán 1906-ban, *Széphalom*, 13. A *Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve*, 2003, 43–50, az idézet: 43. A feltárás körülményeit részletesen összefoglalta: KÖPECZI 2006, 1207–1208.

és könyvtárak országos főfelügyelőjeként – a legfőbb kultikus helyen, „a Rákóczi fejedelem sírja előtti oltárnál, nagyszámú közönség előtt, a következő vasárnapon” celebrált. A zarándokok ezzel a nyilvános misével kárpótolták magukat azért, hogy a feltáráskor nem engedhettek be senkit a lezárt területre.¹⁰ Thaly beszámolójából kiderül, hogy a feltárómunkával egyidejűleg többen is Konstantinápolyba látogattak, és népes közönség jelenlétében zajlott a kegyeleti szertartás egy héttel a csontok megtalálása után. A misén Thaly és Kubínyi protestáns voltuk ellenére állítólag extázisba kerültek, végigtérdepelték a misét, sírásban törtek ki.¹¹ Ami pedig az egy héttel korábbi eseményeket, a csontok megtalálásának körülményeit illeti, Thalynak egy későbbi, 1893. évi visszaemlékezése a rituálé személyes voltára is rávilágít, amit a kultikus viszonyulás szélsőséges megnyilvánulásaként értékelhetünk. Míg Kubínyi rosszulletével küszködött, addig „Rákóczi történetírójának [értsd: Thaly] kegyeletes kezeivel gyöngéden begöngyöltem, beburkoltam az én régi vezérlő-fejedelmem dicső fejét királyszerű bársonyba, aranyos bíborba...”¹² Thaly, a zarándoklat vezetője számára a régészeti feltárás ekképp válik szakrális cselekedetté, melyhez az előzetes várakozás, majd a feltárás izgalma, azután a térdre-hullás, a megilletődés, sőt a sírás és az imamondás is hozzátartozott,¹³ ezt követően pedig a katolikus misén való részvételen ugyanez kerítette hatalmába az idős történészt.

Thaly fáradhatatlan sajtókampánya ellenére – melyet Szádeczky Lajos elegánsan úgy fogalmazott meg, hogy „Az erről szóló tudósítások 1892-ben ismét felújították az érdeklődést Rákóczi emléke iránt”¹⁴ – a következő zarándoklatra 1903-ig kellett várni, hiszen „hivatalos lépések a kegyeletes hamvak hazahozatalára nézve ekkor nem történtek.”¹⁵ Elkezdődött egy újabb, hosszadalmas bolyongása a fejedelemnek: feltárt földi maradványai még évekig faládákban várták, hogy végső helyükre kerülhessenek.

Az 1903. évi zarándoklat

A zarándoklatok célja általában a hamvak hazahozatalának előmozdítása volt. A következő zarándokút Rákóczi-szabadságharc 200. évfordulója kapcsán merült föl. Köztudomású, hogy politikai okok miatt az újratemetésre ekkor nem került sor. Ezért ahelyett, hogy Rákóczi hamvait eltemették volna, 1903-ban az ünnep-

¹⁰ THALY Kálmán: Konstantinápolyi újabb kutatások a Rákóczi-emigráció korából, *Századok*, XXIV. évf., 1890/1, 1–19, 1890/2, 102–123, az idézetek: 2.

¹¹ TVERDOTA é. n.

¹² THALY Kálmán: *Rákóczi-emlékek Törökországban és II. Rákóczi Ferencz fejedelem hamvainak föltalálása*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1893, 229. (Idézi: KÖPECZI 2006. i. m. 1208. is.) A feltárásról részletesen lásd: SERES 2006, 1468–1470.

¹³ Vö. THALY Kálmán: Rodostó és a bujdosók sírjai. Történelmi kutatások a helyszínen. 1–2. közlemény. *Századok*, 23. évf., 1889/6, 457–514 és 1889/7, 561–633.

¹⁴ SZÁDECZKY 1905, 284.

¹⁵ Uo. Lásd még a további eseményekre: SERES 2006. i. m. 1470–1471.

léshez újabb szimbolikus helyeket támasztottak. Megrendezték a Rákóczi-ereklye-kiállítást Kassán, tervbe vették a rodostói Rákóczi-ház rekonstrukcióját, hogy az időközben összegyűjtött kultikus ereklyéket legyen hová elhelyezni, és nagy tömegeket mozgatott meg a kassai Rákóczi-lovasszobor ügye is. Ily módon újabb és újabb emlékhelyek létesültek, amelyek ideiglenesen a végső sírhely funkcióját is pótolták vagy pótolták volna.¹⁶ 1903-ban egy újabb kiutazás is történt Törökországba mindennek részeként. E zarándoklat központi alakja immáron nem Thaly Kálmán volt – akinek a kezéből ekkorra már kicsúsztak a hivatalos teendőik –, hanem a diplomata, történész Thallóczy Lajos (1857–1916),¹⁷ valamint a zarándoklat szervezője, az erdélyi történész, Szádeczky Lajos, aki bár nem volt régész, de a bujdosótársak, Bercsényi, Esterházy és Sibrik sírját ő lelte fel (majd 1904 decemberében kiemelte Thököly hamvait is). Szádeczky előbb 1903 tavaszán egyedül, magánúton is látogatást tett az őszi októberi, hivatalosan út előtt¹⁸ Rodostóban és Izmitben. Útjairól az Erdélyi Múzeumban és a Századokban számolt be.¹⁹

Az ötlet, hogy Rákóczi sírjához Konstantinápolyba Magyarországról zarándoklat induljon, a központi ünnepség, a kassai Rákóczi-kiállítás (1903. július 20. és szeptember 20. között) megnyitóján merült föl. A nemzeti zarándoklat programja a nagyszabású országos megemlékezéseket volt hivatott lezárni.²⁰ Az ötletadók azonnal tömegméretekben gondolkodtak. A mozgalom élére a tudomány és a közélet előkelőségeiből alakult bizottság állt, melynek tagjai a következők voltak: Thaly Kálmán országgyűlési képviselő, Vámbéry Ármin (1832–1913) egyetemi tanár, Desseffy Aurél (1846–1928) politikus, publicista, miniszteri osztálytanácsos, Nyáry Jenő (1836–1914) báró, a Főrendiház háznagya, Szádeczky Lajos történész, a kolozsvári egyetem tanára, valamint Wosinsky Mór (1854–1907) szekszárdi apátplébános, „civilben” régész.²¹

A szervezők bő egy hónappal az ereklyekiállítás megnyitása után, augusztus 27-én (és vidéken a rákövetkező egy-két napban) a magyar sajtóban országszerte felhívást tettek közzé,²² amelyben az akciót a legmagasztosabb kegyeletnyilvánításként nevezték meg, ami a Rákóczihoz való kultikus viszonyulás ékes példája. Az 1903. év a Rákóczi-kultusz történetének kiemelkedő éve, egyik csúcspontja volt, melynek során a zarándoklat az immáron legmagasztosabbá emelkedett nemzeti búcsúhely, Rákóczi (és bujdosótársai) törökországi sírhelyének, idegen földben porladó csontjainak felkeresését célozta. A felhívás szövege a kifejezéseket, szófordulatokat illetően a romantikus és a kultikus nyelvhasználat tökéletes példája. A romantika

¹⁶ Köztudomású, hogy a Rákóczi-ház rekonstrukciója ekkor még nem realizálódott, a kassai országos emlékmű pedig sohasem készült el.

¹⁷ KINCSES 2021, 238–239.

¹⁸ SZÁDECZKY 1905, 284.

¹⁹ SZÁDECZKY 1905, és UÓ: A bujdosó kuruczok emlékei Törökországban, *Századok*, XXXVIII. évf., 1904/7, 595–636.

²⁰ Budapesti Napló, 1903. augusztus 27. 5.

²¹ Uo. 8.

²² Lásd pl. Budapesti Hírlap, 1903. augusztus 27. 8; Budapesti Napló, 1903. augusztus 27. 5. stb.

időszakának nemzeti panteonja köszön vissza a szövegből: addig is, míg Rákóczi ebbe a panteonba fizikálisan is bekerülhet, „a honfi szívekben” „kegyeletes váraozást” kelt elzarándokolni a szent hamvakhoz. A zarándoklat kinyilvánított célja ihlet és erő merítése a nemzeti eszméért folytatott küzdelemben, valamint ima Rákóczi, a legdicsebb szabadsághős dicső eszmeiségének: a magyar függetlenségnek a beteljesüléséért. Ez a gyakorlatban az önálló magyar államiság megteremtését, a függetlenségi eszme győzelemre vitelének szándékát, azaz az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlasztását jelentette, mindazt, amiért a Függetlenségi Párt is síkra szállt. Mivel az 1848–49-es szabadságharc hőse, Guyon Richárd sírhelye is Isztambulban volt, Rákóczi és ’48 hőseinek nagy mértékben összefonódott kultusza ebben a politikai célzatú zarándoklatban is kifejeződött. A felhíváson átütő politikai tartalmat a zarándoklatra szóló felhívást közzé tévő sajtó munkatársai is megértették és közvetítették. A Budapesti Napló szerint „az adja meg a zarándokútnak a maga különös jelentőségét éppen most”, hogy „a nemzet újra küzdelembe lépett az évszázados régi ellenséggel, amellyel már Rákóczi Ferenc hadakozott, Béccsel.”²³ Ily módon az 1903. nyári-őszi politikai válság időszakában, amikor bármilyen tömegrendezvény szinte azonnal politikai tüntetésbe fordulhatott át, a Rákóczi-ünnepségsorozat – így a zarándoklatra való felhívás is – a közvetlen Bécs-ellenes politikai hangulatkeltés eszköze, fóruma volt.²⁴ Az előzetes program a teljes függetlenségi eszme és propaganda szellemében tehát Rákóczi és a többi 18. századi törökországi emigráns, valamint a ’48-as hős, Guyon sírhelyének a felkeresése volt, amit a felhívás szerint egy konstantinápolyi városnézés egészített ki, és a török szultán előtti tisztelgés zárt le. Bárki jelentkezhett a szervezőbizottságnál. A sajtó a jelentkezőket illetően hatalmas tömeget vízionált.²⁵ A szeptember 28-i híradások arról számoltak be, hogy egy nap alatt máris sokan jelentkeztek az útra, amely a keleti vasutak környékén uralkodó zavaros állapotok, konkrétan a macedóniai zavargások miatt Románián keresztül fog vezetni.²⁶

A szeptember elsejei újsághírek arról tudósítottak, hogy „Az egész országban nagy lelkesedést keltett az a kegyeletes terv, mely szabadságunk legnagyobb hőseinek, II. Rákóczi Ferencnek sírjához zarándokútra akarja vezetni a magyar hazafiakat.”²⁷ Állítólag már az első napokban több százan jelezték, hogy részt kívánnak venni a terv szerint az október 10-én kezdődő utazáson. A Thalyék vezette zarándoklat elsősorban a Függetlenségi Párt híveit lelkesítette,²⁸ ami nem meglepő, hiszen ez a párt volt az, amely a Rákóczi-kérdést politikai kérdéssé tette a századfordulón.

²³ Budapesti Napló, 1903. augusztus 27. 5.

²⁴ A függetlenségi sajtó ennél is továbbment és szókimondóbb volt, amikor aktuális és tevéleges küzdelmet említett a felhívás közzétételének bevezetőjében. Független Magyarország, 1903. augusztus 27. 8–9.

²⁵ Független Magyarország, 1903. augusztus 27. 8–9.

²⁶ Független Magyarország, 1903. augusztus 28. 9; Hazánk, 1903. augusztus 29. 6.

²⁷ Független Magyarország, 1903. szeptember 1. 10.

²⁸ Független Magyarország, 1903. szeptember 3. 11

Szeptember 10-ére kialakult a végleges útvonal: a zarándoklat a Nyugati pályaudvarról indul, a jelentkezők száma szerint egy vagy két különvonattal – eszerint valóban többszáz főre számítottak Thalyék. Az egyik vonat útvonalát Orsován át tervezték, az Erdélyből indulók pedig Brassó felől közelítve, Bukarestben csatlakoznak hozzájuk. Mindkét vonathoz háló- és étkezőkocsikat csatolnak. Bukarestben fél napig maradnak a zarándokok, majd Románián keresztül folytatják útjukat Konstanzáig, Csernavoda, Rákóczi József (1700–1738), a fejedelem fia nyughelyének érintésével. Konstanzában a Károly király [Regele Carol I.] nevű, „nagy fényűzéssel berendezett gyorshajó” veszi fel az utasokat.

Az összeállított program szerint a megérkezést követő napot a zarándoklók kegyeletes céljuk végrehajtására fordítják. Elzarándokolnak a lazarista atyák galatai templomába, ott az ünnepi istentisztelet és egy emlékbeszéd után megkoszorúzzák II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona és a bujdosók sírját. Ezt követően felkeresik a protestáns temető magyar részében Rákóczi udvari orvosának, Láng Ambrusnak a sírját, valamint a turkológus, Szilágyi Dániel (1831–1855) sírját. Azután áthajóznak Szkutariba, és ott megkoszorúzzák az angolok temetőjében fekvő gróf Guyon Richárdnak, a branyiszkói hősnek a sírját. A következő napokat Konstantinápoly nevezetességeinek megtekintésére használják fel, valamint a zarándokok vezetői tisztelgő látogatást tesznek a szultánnál.

A biztonsági kérdések különös hangsúlyt kaptak mind a szervezés, mind az utazás során. A romániai Galac (Galați) és a törökországi Konstantinápoly között, a romániai Konstanza és a bulgáriai Várna érintésével közlekedő, magyar illetőségű Vaskapu nevű gőzös utasai ellen az 1903. augusztus 30-áról 31-ére virradó hajlon, fél négykor ugyanis (valószínűleg) macedón szélsőségesek merényletet követtek el. Ez alaposan megapasztotta a zarándoklatra jelentkezők számát: a kezdeti többezés becslés végül nagyjából száz főben realizálódott.²⁹ A jelentkezők csekély száma annak is betudható, hogy a költségek magasak voltak: az első osztályon utazók számára 375 korona, a másodosztályon utazók számára 275 korona, diákok számára 150. A törvényhatóságok és a társadalmi szervezetek elbizonytalanodása, a gyér jelentkezés miatt a szervezőbizottság a jelentkezés határidejét szeptember 28-ig meghosszabbította. (Sőt, még ezen a határidőn túl is elfogadták a jelentkezést.³⁰) Szeptember utolsó napjaiban részint még folyt a toborzás, különösen az egyetemi ifjúság soraiban, részint pedig már a kinti ünnepségek szervezése zajlott, amit az október 3-án tartott utolsó szervezőbizottsági ülésen véglegesítettek.³¹ A vármegyei, városi küldöttségeken, polgármestereken – Budapest székesfőváros, Békés megye, Szepes megye, Abaúj-Tolna megye, Pozsony, Győr és Karcag város, Torontál megye, Sopron megye képviseltette magát hivatalosan – kívül az országgyűlés

²⁹ A résztvevők névsorát közölte: SZENTESI TÓTH Kálmán: *Zarándok út Rákóczi sírjához*. Karczag, Szódi S. könyvkereskedése, 1904. 81–83.

³⁰ Vö. Pesti Napló, 1903. szeptember 30. 14.

³¹ Magyarország, 1903. szeptember 27. 8; Hazánk, 1903. szeptember 27. 7; Alkotmány, 1903. szeptember 27. 7.

két házának tagjai, az egyházak képviselői – köztük a Bencés-renddel, a Ferenciek rendjével – vettek részt, a szervezetek, egyesületek közül pedig a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Kaszinó és az Ügyvédi Kör. A pártok hivatalosan nem képviseltették magukat. Az ügyvédek, bankárok, törvényszéki bírák, orvosok, egyetemi tanárok többnyire magánszemélyként vettek részt feleségeikkel csakúgy, mint a történelmi családok, például a Dessewffy, az Apor, a Kemény vagy a Nyáry család tagjai, valamint más földbirokokosok.³²

A zarándokok az előzetes tervek némi módosulásával végül három csoportban érkeztek meg Bukarestbe vonattal. Az első budapesti csoport a Keleti pályaudvarról este indult október 10-én, a második október 11-én a Nyugati pályaudvarról délután fél háromkor. A 10-én induló csapatot Vámbéry Ármin és Thaly Kálmán, 11-én indulókat báró Nyáry Jenő és Láng Manó az államvasutak központi menetjegyirodájának az igazgatója vezette. Orsován keresztül haladtak a román fővárosba, ahol a harmadik, Erdély felől 11-én délután induló zarándokcsoporttal 12-én reggel egyesültek. Bukarestből 12-én reggel különvonattal utaztak együtt Konstanzába. Ám mielőtt ezt megtették volna, a zarándokokat a bukaresti pályaudvaron a román város közönsége fogadta. A zarándokok ezután megtekintették a román fővárost, „majd a magyar otthonba mentek, ahol multság volt a helybéli magyarság mintegy 150 fős csoportjának részvételével a tiszteletükre. Délután tovább folytatták útjukat.”³³

A társaság a konstantinápolyi kikötőbe érkezve, a hajóról egyenesen a város európai részébe, Perába hajtatott a kikötőben őket váró kocsikon, hogy megszálljanak a fent megnevezett szállodákban. A Rákóczi-zarándoklatot Konstantinápolyban a lazarista rendőrfőnök, valamint a török hivatalnokok, dragománok, a magyar nagykövetség tagjai és a konstantinápolyi magyarság, élükön Széchenyi Ödön (1839–1922) basával fogadták. A török nagykövet a saját gőzjachtját bocsátotta a szervezőbizottság rendelkezésére, mely Dessewffy Artúr vezetése mellett a megérkezés napján azonnal a nagykövetség palotájába ment.³⁴ A társaságot az egész zarándoklat alatt a szultán szárnysegédje és a díszszolgálatra kirendelt török hivatalnokok kísérték. Az őrségek, ahol csak a magyarok megfordultak, mindenütt fegyveresen tisztelegtek.³⁵ Másnap folytatódott a program a fentiekben leírtak szerint, beleértve a tisztelgő és köszönő látogatást a szultánnál. A program zárásaként Konstantinápolyból a társaság kisebbik része két kirándulást tett. Rodostóba, ahol II. Rákóczi Ferenc és társai száműzetésük éveit éltek, illetve előtte való nap Izmitbe utaztak a viharos Márvány-tengeren, Thököly Imre és Zrínyi Ilona sírjához.³⁶

³² A Budapestről indulók nevét közzé tette: Magyarország, 1903. szeptember 30. 12. Kolozsváriak és erdélyiek: Magyar Polgár, 1903. szeptember 30. 4.

³³ Szeged és Vidéke, 1903. október 13. (esti kiadás), 3. Magyar otthon: a Bukaresti Magyar Társulat nevű egyesület. A nagymúltú egyesület története föltáratlan. 1921-ben összeolvadt a Szent István Király Egyesülettel, új nevük Szent Istvánnal Egyesült Magyar Társulat lett.

³⁴ Alkotmány, 1903. október 16. 5.

³⁵ Pesti Napló, 1903. október 16. 10; Alkotmány, 1903. október 16. 5.

³⁶ Budapesti Hírlap, 1903. október 13. 6.

A zarándokok első csoportja október 20-án érkezett vissza Budapestre. A hazakeredők kinyilvánították reményüket, hogy zarándoklatuk előmozdítja a hamvak hazahozatalának ügyét.³⁷

*

Az 1903-as Rákóczi-zarándoklat a Rákóczi-kultusz kialakult szokásrendjéhez több ponton is illeszkedett, annak egyik kiemelkedő eseménye volt. A kolozsvári történész, Szádeczky Lajos vezetésével sorra került a zarándokok által gyakorlatilag szentnek tekintett sírhely, illetve sírhelyek felkeresése, és az utazás során megvalósult az ereklyék gyűjtése is a kirándulások alkalmával – hiszen a Rákóczi-zarándoklat összekapcsolta a kuruc szabadságharc és az 1848-as szabadságharc emlékezetét és kultuszát. 1903 a Rákóczi-szabadságharc 200. évfordulója volt, ezért miután kerek évfordulóról volt szó, megvalósultak a kultikus viszonyulás fontos rítusai is, az évfordulók megünneplése, egyúttal a kultikus szertartásokon való részvétel is. A kultikus beszédmód, a laudációk toposzkészlete, amely visszaköszön az utólagos beszámolókból és az egykorú híradásokból, szintén arra utalnak, hogy a bicentenáriumi Rákóczi-ünnepségek lezárásaként 1903-ban megvalósult a 20. század elejének egyik legfontosabb modern kori zarándoklata, melynek gyökerei a kora újkorba nyúlnak vissza.

Bibliográfia

- BALLA Antal: II. Rákóczi Ferenc élete, In LUKINICH Imre (szerk.): *Rákóczi emlékkönyv halálának kétszázéves évfordulójára*, I. kötet, Budapest, Franklin-Társulat, 1935, 251–262.
- ENGI József: Megemlékezés II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazaszállításáról, *Belvedere*, 20. évf., 2008/3–4, 58–67.
- FODOR Géza: Egy irodalomkutatói szempont elsőszülöttje. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 95. évf., 1991/2, 200–214.
- GAYER Veronika: „A szabadság sziklavárában mi fogjuk itt őrizni mindörökre”. II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársainak újratemetése Kassán, *Kortárs*, 55. évf., 2011/10, 81–90.
- GLESZER Norbert: Rákóczy itthon. A Rákóczi-hamvak hazahozatalának rítusai Bács-Bodrog vármegyében a sajtó tükrében, *Bácsországi*, 11. évf., 2009/4, 59–68.
- GYULAI Éva: Bercsényi-huszárok Kassán 1906-ban – Miskolc város és Borsod vármegye Rákóczi újratemetésén, *Történelem és muzeológia*, 1. évf., 2014, 105–118.

³⁷ Budapesti Napló, 1903. október 20. 5; Budapesti Hírlap, 1903. október 20. 6; Pesti Napló, 1903. október 20. 7; Pesti Napló, 1903. október 20. 7.

- GYULAI Éva: Borsod vármegye Rákóczi hamvainak hazahozatalánál. Adalékok az ünnepek viselettörténetéhez. In DOBROSSY István – VIGA Gyula (szerk.): *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, XXV–XVI. Tanulmányok Szabadfalvi József tiszteletére*, Miskolc, Herman Ottó Múzeum, 1988, 385–401.
- HALÁSZ György: II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társainak újratemetése Kassán 1906-ban, *Széphalom*, 13. *A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve*, 2003, 43–50.
- HALÁSZ Hajnal – KATONA Csaba – ÓLMOSI Zoltán (válogatta, szerk., jegyzetekkel ellátta és az előszót írta): *Dokumentumok II. Rákóczi Ferenc és társai újratemetéséhez: 1873–1906*, Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2004.
- ILYÉS Gábor: „Magyar nyugodtan nem halhat, ha szent hamvaid előtt hódolatát ki nem fejezte”. II. Rákóczi Ferenc emlékezete Kassán, *Széphalom*, 23. évf., 2013, 79–89.
- KINCSES Katalin Mária: „Minden különös ceremonia nélkül”. A Rákóczi-kultusz és a fejedelem hamvainak hazahozatala. In UÓ: *Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulóján*, Argumentum Kiadó, Budapest, 2003, 132–177.
- KINCSES Katalin Mária: A Magyar Távirati Iroda jelentései Rákóczi és bujdosótársai hamvainak magyarországi útjáról és újratemetésükről (1906. október 27–30.), *Lymbus – Magyarságtudományi Forrásközlemények*, 2021/2, 175–233.
- KINCSES Katalin Mária: A Rákóczi-kultusz. In BÓDVAI András (szerk.): *Rákóczi Emlékönyv*, Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Budapest, 2021. (2., átdolgozott kiadás.) 229–243.
- KINCSES Katalin Mária: *A Rákóczi-kultusz első szobrai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2021.
- KINCSES Katalin Mária: Rákóczi szent neve és kultusza. In CSÍZY Katalin – HÓVÁRI János (szerk.): *Hősök, mártírok, áldozatok és szentek*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2021, 233–246.
- KÖPECZI Béla: *A bujdosó Rákóczi*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.
- KÖPECZI Béla: A Thököly- és Rákóczi-hamvak felkutatása Törökországban, *Magyar Tudomány*, 167. évf., 2006/10, 1205–1210.
- KÖPECZI Béla – R. VÁRKONYI Ágnes: *II. Rákóczi Ferenc*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. (Millenniumi magyar történelem. Életrajzok. Sorozatszerk. GYURGYÁK János – PÓTÓ János.) (Harmadik, javított kiadás.)
- LAKNER Lajos: Irodalmi kultusz, történetiség, aktualitás. A kultusz kutatás útjain. In KALLA Zsuzsa, TAKÁTS József, TVERDOTA György (szerk.): *Kultusz, mű, identitás. Kultusztörténeti tanulmányok*, Budapest, Petöfi Irodalmi Múzeum, 2005, 11–30.
- PAP József: A Rákóczi-szabadságharc emlékezetének néhány vonása a 20. század elejének Magyarországon. In KÓNYA Péter (szerk.): *Snem roku 1715 a Uhorská spoločnosť v 18. storočí/Az országgyűlés 1715-ben és a magyar társadalom a 18. században*, Vydavateľstvo Presovskej univerzity, Presov, 2016, 167–178.
- R. VÁRKONYI Ágnes: *Thaly Kálmán és történetírása*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.

- R. VÁRKONYI Ágnes: Visszatérés Európába. II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvainak temetéséről, *Magyar Tudomány*, 167. évf., 2006/1010, 1211–1221.
- R. VÁRKONYI Ágnes – Kis Domokos Dániel (szerk.): A Rákóczi-szabadságharc, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. (Nemzet és emlékezet, sorozatszerk. GYURGYÁK János – PÓTÓ János.)
- SERES István: A törökországi bujdosók sírhelyei és a magyar tudóstársadalom, *Magyar Tudomány*, 167. évf., 2006/12, 1464–1475.
- SZÁDECZKY Lajos: A bujdosó kuruczok emlékei Törökországban, *Századok*, XXXVIII. évf., 1904/7, 595–636.
- SZÁDECZKY Lajos: Rákóczi és a bujdosók hamvai. *Erdélyi Múzeum*, 21. évf., 1904/5, 283–288.
- SZENTESI TÓTH Kálmán: *Zarándok út Rákóczi sírjához*. Karczag, Szódi S. könyvkereskedése, 1904.
- THALY Kálmán: Konstantinápolyi újabb kutatások a Rákóczi-emigráció korából, *Századok*, XXIV. évf., 1890/1, 1–19, 1890/2, 102–123.
- THALY Kálmán: *Rákóczi-emlékek Törökországban és II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvainak föltalálása*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1893.
- THALY Kálmán: Rodostó és a bujdosók sírjai. Történelmi kutatások a helyszínen. 1–2. közlemény. *Századok*, 23. évf., 1889/6, 457–514 és 1889/7, 561–633.
- THALY, Kálmán: *Rodosto et les tombes des émigrés*, éd. Ferenc TÓTH, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Budapest, 2021.
- TÓTH Ferenc: „Ex Turcia nulla redemptio”. 1717 – II. Rákóczi Ferenc fejedelem török földre lép, *Magyar Tudomány*, 178. évf., 2017/9, 1144–1154.
- TÓTH Ferenc: *A bujdosó Rákóczi*, Kossuth Kiadó, Budapest, 2016.
- TVERDOTA György: II. Rákóczi Ferenc újratemetése. Eredetileg közre adva: online: *RUBICONline*, rubicon.hu/magyar/nyomtathato_verzio/2_rakoczi_f.. (2020. 01. 13.)
- ZÁDORNÉ ZSOLDOS Mária: II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazaszállítása. *Zounek*, 1996, 355–394.

Rezümé

II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem a századfordulón a magyar nemzeti függetlenség első számú hőroza volt. A XX. század első éveiben több évtizedes társadalmi és politikai harc után elérhető közelségbe került, hogy a fejedelem hamvait eredetileg Konstantinápolyban található sírhelyéről Magyarországra szállítsák. Addig is, amíg ez bekövetkezett, sírhelyét többször és többféle célból meglátogatták magyar történészek, politikusok, egyházi személyek és közéleti szereplők, mely látogatásokat Rákóczi-zarándoklatnak nevezünk. A legjelentősebb az 1903-as Rákóczi-zarándoklat volt. Ennek során megvalósultak a kultikus viszonyulás fontos rítusai: a szentnek tekintett sírhely felkeresése, a kultikus szertartásokon való részvétel és az ereklye-

gyűjtés. Az esemény a XX. század elejének egyik legfontosabb modern kori zarándoklata volt, melynek gyökerei a kora újkorba nyúlnak vissza.

Kulcsszavak: kultusz, zarándoklat, rítus, ereklyegyűjtés

Abstract

A Visit to an Iconic Place of the Rákóczi cult: the 1903 Rákóczi Pilgrimage to Rodostó (Tekirdağ)

Ferenc Rákóczi II, Prince of Transylvania, was the first hero of Hungarian national independence at the turn of the 19th and 20th centuries. In the early years of the 20th century, after decades of social and political struggle, the transportation of the prince's body from his original burial place in Constantinople to Hungary came within reach. Until that happened, the prince's tomb was visited several times and for various purposes by Hungarian historians, politicians, religious leaders, and public figures. These visits became known as the Rákóczi pilgrimages; the most significant among them being the pilgrimage of 1903. It involved important rituals informed by cultic attitudes: visiting the tomb of a saint, participating in cultic ceremonies, and collecting relics. The event was one of the most important modern pilgrimages of the early 20th century, with historical roots dating back to the early modern period.

Keywords: cult, pilgrimage, ritual, collecting relics